

Πώς περνάμε τη μέρα μας;

Διδακτική πρόταση 2:

Διατροφή, ένδυση, τεχνολογία και ασχολίες των ανθρώπων της Αρχαϊκής Εποχής σε άλλες περιοχές της γης¹

Ερωτήματα-κλειδιά:²

- Τι μας λένε οι πηγές για το πώς πενούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή;

Σύνδεση με το προηγούμενο μάθημα

Τα παιδιά συνεχίζουν να μελετούν το ερώτημα «Πώς πενούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής». Σε αυτό το μάθημα τα παιδιά έχουν την ευκαιρία, μέσα από διάφορες πηγές, να γνωρίσουν πτυχές της καθημερινής ζωής άλλων ανθρώπων της Αρχαϊκής Εποχής και να καταλήξουν σε τεκμηριωμένες υποθέσεις για την διατροφή, την ένδυση, την τεχνολογία και τις ασχολίες τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- διατυπώνουν υποθέσεις, μέσα από τεκμήρια που προκύπτουν από τη μελέτη ευρημάτων (δεξιότητες)·
- χρησιμοποιούν τις ίδιες πηγές για να απαντήσουν – μέσα από τον εντοπισμό διαφορετικών τεκμηρίων – περισσότερα του ενός ερωτήματα (επιστημολογική γνώση)·
- αναστοχάζονται σχετικά με το φαινόμενο της εξαγωγής διαφορετικών συμπερασμάτων από την μελέτη των ίδιων πηγών (επιστημολογική γνώση)·
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες) ·
- εκφράζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με....
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint Χάρτη, στον οποίο φαίνονται οι περιοχές Περσία, Φοινίκη, Ετρουρία.

¹ Ευχαριστίες για την επιστημονική καθοδήγηση στον Δρα Ευστάθιο Ράπτου, Αρχαιολόγο, Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου, καθώς και στον Πάνο Χριστοδούλου, Επισκέπτη καθηγητή στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ευχαριστίες επίσης στον Λούκα Περικλέους, Επιστημονικό Συνεργάτη, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου, τον Δρα Λεύκιο Νεοφύτου και τη Δρ Σταυρούλα Βαλιαντή, Λειτουργούς ΠΙ. Ευχαριστίες και στην Ομάδα Μουσικής ΝΑΠ, ΔΕ καθώς και στη συνάδελφο εκπαιδευτικό Έφη Ιωαννίδου.

² Τα ερωτήματα-κλειδιά τοποθετούνται σε περίοπτη θέση, ώστε να αποτελούν κεντρικό άξονα και σημείο αναφοράς καθ'όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας.

- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Κάρτες με πηγές - Φύλλο Εργασίας: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή;»
- Κάρτες Εργασίας *Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από τη Γεωμετρική Εποχή μέχρι σήμερα;* (σσ. 10-15).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

- Τα παιδιά οργανώνονται σε δυάδες ή τριάδες.
- Αντίγραφα της σειράς Καρτών με πηγές - Φύλλο Εργασίας: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν στην καθημερινή τους ζωή οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;» για κάθε παιδί.
- Αν υπάρχει δυνατότητα χρήσης του διαδραστικού πίνακα, οι πηγές (από το Φύλλο Εργασίας: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;») μπορούν να μαζευτούν σε ένα αρχείο του πίνακα. Κατά τη διάρκεια των παρουσιάσεων, με τη λειτουργία drag and drop, τα ίδια τα παιδιά κάθε δυάδας ή τριάδας θα τοποθετούν τις πηγές στον κύκλο της αντίστοιχης λέξης-κλειδί:
 - Τροφή
 - Ένδυση
 - Κόμμωση
 - Εργασία
 - Σκεύη
 - Όπλα
 - Ασχολίες
- Μπορούμε επίσης να έχουμε σε ένα αρχείο όλες τις πηγές και τα παιδιά να έρχονται στον πίνακα και να ομαδοποιούν τις πηγές με διάφορους τρόπους, έχοντας σταθερό συνεχώς το ερώτημά μας και τις λέξεις-κλειδιά σε περίοπτη θέση στον πίνακα, επιδιώκοντας όλο και περισσότερους τρόπους ομαδοποίησης.
- Με το πέρας της δραστηριότητας αυτής τα παιδιά θα έχουν δει διάφορους τρόπους οργάνωσης των πηγών και των απαντήσεων στο κεντρικό μας ερώτημα.

Παρουσίαση των ευρημάτων της Αποστολής (βλ. προηγούμενο μάθημα)

Τα παιδιά παρουσιάζουν – με διάφορους τρόπους που σκέφτηκαν – τις πηγές που έχουν εντοπίσει (π.χ. στο σχολικό βιβλίο Ο άνθρωπος και η Ιστορία του. Από την Κυπρογεωμετρική μέχρι την Ελληνιστική Εποχή, Δ΄ τάξης, Έκδοση ΥΑΠ, ΥΠΠ Κύπρου ή και αλλού), για τα ερωτήματά του προηγούμενου μας μαθήματος. Στο τέλος των παρουσιάσεων, με γρήγορους ρυθμούς, ομαδοποιούμε στην ολομέλεια τις πηγές σε πρωτογενείς και δευτερογενείς και προσθέτουμε στις Κάρτες Εργασίας τυχόν νέα τεκμήρια που μας έχουν δώσει για τα ερωτήματά μας.

Δραστηριότητα προσανατολισμού

«Περνούσαν με τον ίδιο τρόπο τη μέρα τους, σε όλες τις περιοχές της γης, οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής; Τι υποθέτω;». Τα παιδιά μοιράζονται τις υποθέσεις τους αναφορικά με το ερώτημα αυτό. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να εξηγήσουν γιατί κάνουν τις συγκεκριμένες υποθέσεις.

Στη συνέχεια, ακολουθεί ιδεοθύελλα γύρω από το ερώτημα «Από πού μπορούμε να μάθουμε πληροφορίες για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε άλλες περιοχές της γης;». Τα παιδιά αναφέρουν πιθανές πηγές (οι εκπαιδευτικοί τις σημειώνουμε στον πίνακα) από τις οποίες μπορούμε να εντοπίσουμε τεκμήρια και να ελέγξουμε τις υποθέσεις μας (π.χ. κείμενα ιστορικών που έζησαν εκείνη την εποχή, ευρήματα, σχολικά βιβλία κλπ). Συζητούμε το θέμα της δυσκολίας πρόσβασης σε όλες αυτές τις πηγές (π.χ. γλώσσα στην οποία είναι γραμμένες οι πηγές, εξειδικευμένη έρευνα, κ.ά.) και καταλήγουμε στην ανάγκη για επιλογή. Στη συνέχεια, επικεντρωνόμαστε στις συγκεκριμένες πηγές που έχουν επιλεγεί για μελέτη στο συγκεκριμένο μάθημα, αφήνοντας πάντα ανοικτή τη δυνατότητα να προστεθούν νέες πηγές από τα ίδια τα παιδιά, εάν και όπου αυτό είναι δυνατόν, στο επόμενο μάθημα.

Δραστηριότητα 1: Εντοπίζω στον χάρτη τις περιοχές για τις οποίες μου μιλούν οι πηγές και μεταφέρω προηγούμενες μου γνώσεις

«Τι μας λένε οι πηγές στο Φύλλο Εργασίας μας για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης, όπως η Περσία, η Φοινίκη και Ετρουρία, κατά την Αρχαϊκή Εποχή;» Εντοπίζουμε στον χάρτη τις συγκεκριμένες περιοχές (Περσία, Φοινίκη, Ετρουρία) και καλούμε τα παιδιά να μας πουν τι γνωρίζουν για αυτές από προηγούμενα μαθήματα. Τα παιδιά μοιράζονται, πρώτα σε ζευγάρια και μετά στην ολομέλεια, τα όσα θυμούνται για τις περιοχές αυτές, μέσα από τη διερεύνηση των προηγούμενων ερωτημάτων (βλ. Πώς επέλεξαν οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής τα μέρη όπου έφτιαχναν τις πόλεις και τους οικισμούς τους; Πώς έκτιζαν τις οικίες τους;).

Δραστηριότητα 2: Ανακρίνω πηγές και εντοπίζω τεκμήρια για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή.

Ως μικροί ερευνητές, τα παιδιά αναλαμβάνουν, στη συνέχεια, τη νέα διερεύνησή τους: στόχος όλων των δυάδων ή τριάδων είναι να ετοιμάσουν μια ιστορική αναφορά (γραπτή ή προφορική) που να απαντά στο ερώτημα με τεκμήρια από τις πηγές. Με τη βοήθεια του Φύλλου Εργασίας, το κάθε παιδί ενημερώνεται για τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστεί:

1. Σκέφτεται το ερώτημα της έρευνάς μας: «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή;»
2. Ανακρίνει τις πηγές και εντοπίζει τεκμήρια (χρωματίζω, υπογραμμίζω ή κυκλώνω).
3. Δίπλα από κάθε πηγή, ανάλογα με τα τεκμήρια που δίνει, σημειώνει λέξεις-κλειδιά, ώστε να μπορεί να τα αξιοποιήσει στην παρουσίασή τους. Λέξεις-κλειδιά όπως:
 - Τροφή
 - Ένδυση
 - Κόμμωση
 - Εργαλεία
 - Σκεύη
 - Όπλα
 - Ασχολίες
4. Το κάθε παιδί συζητά τις απαντήσεις και τα ευρήματά του με τα παιδιά της δυάδας ή της τριάδας του, ανταλλάζει απόψεις, συμπληρώνει ή αναθεωρεί.
5. Σκέφτεται πώς να οργανώσει τη δική του ιστορική αναφορά. Υπενθυμίζεται ότι σε αυτή την αναφορά θα πρέπει να:
 - απαντά στο ερώτημα,
 - χρησιμοποιεί τις λέξεις-κλειδιά (τροφή, ένδυση, κόμμωση, εργαλεία, σκεύη, όπλα, ασχολίες),
 - αναφέρει τις πηγές και τα τεκμήρια που εντόπισε,

- χρησιμοποιεί φράσεις (ανάλογα με το πόσο βέβαιος/α είμαι για την απάντησή μου), όπως: *αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...*

6. Τέλος, επιλέγει πώς θα παρουσιάσει την ιστορική του αναφορά και οργανώνεται για να πετύχει το στόχο του.

Όταν τα περισσότερα παιδιά έχουν προχωρήσει στο σημείο 4 (**Συζητώ** τα ευρήματά του με τα άλλα παιδιά, **ανταλλάζω απόψεις**, συμπληρώνω ή αναθεωρώ), γίνεται στην ολομέλεια, με γρήγορους ρυθμούς, η παρουσίαση των ομαδοποιήσεων των πηγών με βάση τα όσα το κάθε παιδί σημείωσε στο Φύλλο Εργασίας 1: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Κύπρου κατά την Αρχαϊκή Εποχή;». Τα παιδιά επεξηγούν γιατί επέλεξαν να σημειώσουν τη/τις συγκεκριμένη/ες λέξη/εις-κλειδιά δίπλα από κάθε πηγή: «Για ποια ερωτήματα μπορεί να μας δώσει τεκμήρια η ομάδα πηγών; Τροφή, Ένδυση, Κόμμωση, Εργαλεία, Σκεύη, Όπλα, Ασχολίες;». Ακολουθεί ένα πολύ ενδεικτικό δείγμα πιθανών λέξεων κλειδιών που πιθανότατα αρκετά παιδιά να σημειώσουν δίπλα από κάθε πηγή για την Κάρτα 1:

Πηγές για τους ανθρώπους της Περσίας	Πηγές για τους ανθρώπους της Φοινίκης	Πηγές για τους ανθρώπους της Ετρουρίας
 <p>Αναπαράσταση γυναικών σε μαρμαρίνη πλάκα Πηγή: http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/spinner?sous_dept=1</p> <p>Ένδυση</p> <p>Κόμμωση Σκεύη Έπιπλα Ασχολίες</p>	 <p>Πήλινη κεφαλή γυναίκας</p> <p>Πηγή: http://britam.org/HebrewTypes2.html</p> <p>Κόμμωση Ασχολίες</p>	 <p>Πήλινη κεφαλή γυναίκας</p> <p>Πηγή: http://www.christies.com/lotfinder/ancient-art-antiquities/an-etruscan-terracotta-antefix-circa-6th-5th-century-5546887-details.aspx</p> <p>Κόμμωση Ασχολίες</p>
 <p>Πήλινη κεφαλή γυναίκας</p> <p>Πηγή: http://1.bp.blogspot.com/_MvPN8LthPMk/T6A</p> <p>Κόμμωση Ασχολίες</p>	 <p>Αναπαράσταση σε τοιχογραφία</p> <p>Πηγή εικόνας: http://www.amazon.com</p> <p>Ένδυση Κόμμωση Ασχολίες</p>	 <p>Μπρούντζινο αγαλματίδιο γυναίκας</p> <p>Πηγή: http://locaantiqua.tumblr.com/post/2639875337/dancer-italic-etruscan-late-archaic-</p> <p>Ένδυση Κόμμωση Ασχολίες</p>
 <p>Πήλινο εργαλείο για ύφανση: βαρίδι για αργαλειό</p> <p>Πηγή: http://www.metmuseum.org/search-results?v=0&x=0&ft=persian+loom&rrp=100&pg=1</p> <p>Ένδυση Εργαλεία Ασχολίες</p>	 <p>Πήλινο εργαλείο για ύφανση: Ρόκα από ελεφαντόδοντο</p> <p>Πηγή: http://www.britishmuseum.org/</p> <p>Ένδυση Εργαλεία Ασχολίες</p>	 <p>Πήλινο εργαλείο για ύφανση: Σύγχρονη αναπαράσταση βαριδίου για αργαλειό.</p> <p>Πηγή: http://exarc.net/event/professional/etruscan-textile-2012</p> <p>Ένδυση Εργαλεία Ασχολίες</p>

Αν υπάρχει δυνατότητα χρήσης του διαδραστικού πίνακα μπορεί με τη λειτουργία drag and drop τα παιδιά κάθε ομάδας να τοποθετήσουν τις πηγές στον κύκλο της αντίστοιχης λέξης-κλειδί (Τροφή, Ένδυση, Κόμμωση, Εργαλεία, Σκεύη, Όπλα, Ασχολίες). Μπορούμε επίσης να έχουμε σε ένα αρχείο όλες τις πηγές και τα παιδιά να έρχονται στον πίνακα και να ομαδοποιούν τις πηγές με διάφορους τρόπους, έχοντας σταθερό συνεχώς το ερώτημά μας και τις λέξεις-κλειδιά σε περίοπτη θέση στον πίνακα, επιδιώκοντας όλο και περισσότερους τρόπους ομαδοποίησης. Με το πέρας της δραστηριότητας αυτής τα παιδιά θα έχουν δει διάφορους τρόπους οργάνωσης των πηγών και των απαντήσεων στο κεντρικό μας ερώτημα.

Ιδιαίτερη έμφαση στη συζήτηση δίνουμε στο γιατί:

- αν και ανακρίναμε τις ίδιες πηγές, εντοπίσαμε διαφορετικά τεκμήρια για το ίδιο ερώτημα;

- επιλέξαμε διαφορετικές πηγές για να απαντήσουμε στα ίδια ερωτήματα;
- καταλήξαμε σε διαφορετικά συμπεράσματα, παρόλο που ανακρίναμε τις ίδιες πηγές (εάν και όπου αυτό ισχύει, ανάλογα με το περιεχόμενο των παρουσιάσεων των παιδιών).

Συζητούμε επίσης με τα παιδιά τις **γενικότερες** τους **παρατηρήσεις σχετικά με τις ομοιότητες ή τις διαφορές** που τυχόν να έχουν εντοπίσει ανάμεσα στις ομάδες των ανθρώπων (στολίδια για τα μαλλιά, μακριά φορέματα για γυναίκες και άντρες, κοινά υλικά με τα οποία έφτιαχναν αρκετά από τα σκεύη, τα εργαλεία, τα όπλα και τα κοσμήματά τους, κοινά φαγητά, κοινές ασχολίες, αλλά και διαφοροποιήσεις ανάλογα με τη γεωγραφική θέση κλπ). Επίσης, ενθαρρύνουμε τα παιδιά να μεταφέρουν γνώσεις για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής σε άλλες περιοχές της γης σε σχέση με τους ανθρώπους της Κύπρου (π.χ. εργαλεία από χαλκό, πλοία για τις μετακινήσεις, κλπ.)

Δραστηριότητα 3: Οι ιστορικοί ερευνητές δημιουργούν τη δική τους ιστορική αναφορά

Το κάθε παιδί, ως ιστορικός ερευνητής, αναλαμβάνει με βάση τις πηγές που ανέκρινε και τα όσα κατέθεσε ή αναθεώρησε μέσα από τη συζήτηση στην οποία έλαβε μέρος, να δημιουργήσει τη δική του γραπτή αναφορά η οποία να απαντά στο ερώτημα του μαθήματος: «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή;». Τονίζουμε στα παιδιά, ότι ο χώρος το οποίο έχουν στη διάθεσή τους για να καταγράψουν την ιστορική τους αναφορά είναι περιορισμένος, άρα πρέπει να σκεφτούν προσεκτικά πώς και τι θα επιλέξουν να γράψουν.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει, πολύ γρήγορα, στην ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα του στοιχεία που ανακάλυψε μέσα από το σημερινό μάθημα για το πώς οι άνθρωποι σε άλλες περιοχές της γης κατά την Αρχαϊκή Εποχή περνούσαν τη μέρα τους:

- ένα φαγητό το οποίο έτρωγαν όλες οι ομάδες ανθρώπων που μελέτησαν.
- ένα κοινό υλικό το οποίο χρησιμοποιούσαν όλες οι ομάδες για να φτιάξουν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή τους ζωή.
- μία κοινή ασχολία.
- ένα μουσικό όργανο που χρησιμοποιούσαν όλες οι ομάδες, αλλά και εμείς και σήμερα

Στο τέλος, το κάθε παιδί συμπληρώνει τα νέα στοιχεία που ανακάλυψε στις Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από τη Γεωμετρική Εποχή μέχρι σήμερα; (Πώς περνάμε τη μέρα μας;, Αρχαϊκή Εποχή, σ. 10-15).

Αποστολή για το σπίτι

Τα παιδιά με τη βοήθεια αυτοσχέδιων σελιδοδεικτών, εντοπίζουν στο Σχολικό βιβλίο, Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Δ΄ Δημοτικού. Στα αρχαία χρόνια*, Έκδοση ΟΕΔΒ, σ. 17-42, πηγές (εικόνες ή φωτογραφίες ευρημάτων) από την Αρχαϊκή Εποχή, οι οποίες μας δίνουν πληροφορίες για το «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην πόλη της Σπάρτης;», ερωτήματα με τα οποία θα ασχοληθούμε στα επόμενα μαθήματα.

Αναστοχασμός παιδιού³

- Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:
- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια. Οι εργασίες φυλάγονται στο Φάκελο Επιτευγμάτων του κάθε παιδιού.

³ Ο τρόπος με τον οποίο θα γίνεται ο αναστοχασμός των παιδιών μπορεί να συναποφασιστεί στην ολομέλεια της τάξης και δύναται να διαφέρει από μάθημα σε μάθημα. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να επιλέξουν να προχωρήσουν στον αναστοχασμό: είτε γραπτά στην ατομική τους καρτέλα· είτε ανώνυμα ή επώνυμα σε ένα κομμάτι χαρτί που θα καταθέτουν σε ένα ειδικό κουτί που θα ανοίγει ο/η δάσκαλος/α μετά το τέλος του μαθήματος· είτε ακόμα και προφορικά.